

# Zprávy

## ÚSTAV EXPERIMENTÁLNEJ PSYCHOLÓGIE SAV JUBILUJE

Zriaďovacia listina Ústavu experimentálnej psychológie Slovenskej akadémie vied vydaná Predsedníctvom SAV ako dátum vzniku ústavu uvádza termín 1. apríl 1955. Šesťdesiatročné jubileum umožňuje bilancovať plnenie úloh, ktoré pred ústavom počas celého tohto obdobia vyvstávali.

Ústav experimentálnej psychológie SAV bol historicky prvým pracoviskom základného psychologického výskumu na Slovensku. Do roku 1990 ústav neformálne predstavoval vedúcu psychologickú inštitúciu, ktorá určovala smer psychologického bádania na Slovensku. Plnil tiež funkciu školiaceho pracoviska. Po piatich desaťročiach existencie ÚEPs SAV bolo možné skonštatovať, že na ňom získala vedeckú kvalifikáciu takmer polovica vtedy na Slovensku pracujúcich psychológov.

Takmer od samého vzniku ústavu bolo jeho hlavným výskumným zameraním skúmanie poznávacích procesov. Vedeckí pracovníci sa postupne venovali témam ako senzorika, percepcia, pamäť, myslenie, inteligencia, tvorivosť, múdrosť a rozhodovanie. Veľmi skoro sa vykrystalizoval aj východiskový prístup k skúmaniu: stalo sa ním pevné ukotvenie kognitívnych procesov v osobnosti, jej utváraní, dynamike, štruktúre a jej interakcie so sociálnym prostredím.

Na začiatku existencie ústavu výskumníci pristupovali k psychologickým javom z biologicko-fyziologickej perspektívy v duchu požiadaviek doby. Experimentovali so základnými senzorickými a percepčnými procesmi a svoje údaje prísne vyhodnocovali matematicky a štatisticky. V pracovni riaditeľ'a Damiána Kováča v tých dobách viselo heslo „Ani jeden deň bez experimentovania“. Experimentovanie na ústave prispelo k tomu, že sa na Slovensku rozvinuli disciplíny ako kognitívna psychológia, inžinierska psychológia, neuropsychológia, psycholinguistika, psychológia osobnosti a matematická štatistika. Výsledkom intenzívnej práce v oblasti poznávacích procesov osobnosti bolo vytvorenie Bratislavskej školy experimentálnej psychológie, ktorá bola uznaná aj v zahraničí.

Pracovníci ústavu ako prví razili štandardy výskumnej práce. Písali knihy a vedecké člán-

ky, prekladali zahraničné učebnice, vyvíjali výskumné metodiky a prístroje, organizovali odborné podujatia, spoluzakladali študijné odbory psychológie na univerzitách a učili na nich, prepájali vedecké aktivity s (kapitalistickým) zahraničím a doma psychológiu popularizovali.

V medzinárodnom kontexte sa ÚEPs SAV (najmä vďaka Damiánovi Kováčovi) zapísal do vedomia zahraničných psychológov iniciovaním a organizovaním Stretnutí psychológov podunajských krajín. Tieto stretnutia (spolu ich bolo jedenásť) sa v období „železnej opony“ stali mostom medzinárodnej spolupráce medzi tzv. východnými a západnými psychológmi v strednej Európe. Posledné stretnutie sa konalo v r. 2001 v Spolkovej republike Nemecko.

Časopis *Studia psychologica* (ktorý vydáva ústav od roku 1965) je dodnes jediným slovenským karentovaným psychologickým časopisom. Publikovanie v ňom umožnilo slovenským a českým psychológom vstúpiť do svetových databáz. A naopak: z príspevkov významných zahraničných psychológov mohli naši psychológovia priamo čerpať informácie o trendoch a výsledkoch svetovej vedy. V rokoch geopolitického rozdelenia Európy časopis *Studia psychologica* prepájal psychológov z oboch strán.

Po roku 1989 sa pre psychologické skúmanie otvorili nové témy, ktoré boli dovtedy zablokované, a pracovníci ústavu toho naplno využili. ÚEPs SAV začal rozvíjať psychológiu tvorivosti, environmentálnu psychológiu a psychológiu náboženstva. Intenzívnejšie začal skúmať také páľčivé problémy súčasnosti ako záťaž, starnutie, kvalita života, spiritualita. V súčasnosti je ústav jediným výskumným pracoviskom na Slovensku a v Čechách, ktorý koncentrovane skúma psychologické aspekty rozhodovania.

Ústav sa v psychologickej komunite stal „značkou“. S názvom ústavu sa vynoria témy ako problematika laterality – párovej súčinnosti orgánov a funkcií; bio-psycho-envi model osobnosti; potvrdenie negatívneho vplyvu environmentálnych neurotoxínov na psychický vývin detí; Big Five v psychológii osobnosti a slovenská verzia tejto metodiky; trojúrovňový model kvality života; mapovanie histórie psychológie na Slovensku. Tieto poznatky a zistenia ústavu majú dnes už takmer učebnicový charakter. Ale ústav poskytoval a poskytuje aj výstupy do pra-

xe: poznatky o únave, cirkadiánných rytmoch, štýloch zvládania záťaže; adaptačných problémoch adolescentiek a adolescentov, psychologické adaptácii na starnutie, psychologických aspektoch spirituality, poznatky o rozhodovaní profesionálov.

Počas šesťdesiatich rokov výskumnej práce v oblasti psychológie musel ústav čeliť mnohým rôznorodým výzvam a úlohám, ktoré kládli požiadavky danej doby. S odstupom času možno povedať, že sa ich zhostil dobre. Ústavu vŕtlačil svoju pečať najmä Damián Kováč, ktorý sa stal riaditeľom ústavu po odchode Miroslava Bažányho zo SAV. Funkciu riaditeľa zastával od 1. 4. 1960 do 31. 10. 1991, to znamená 31 rokov a 6 mesiacov. Jeho vedúca osobnosť zanechala nezmazateľné „stopy“ vo fungovaní ústavu ešte dlho po tom, čo túto funkciu prevzali ďalší vedeckí pracovníci: Michal Stríženec, ktorý viedol ústav od 1. 11. 1991 do 31. 10. 1999, Imrich Ruisel, ktorý bol riaditeľom od 1. 11. 1999 do 31. 10. 2007 a Viera Bačová, ktorá je riaditeľkou od 1. 11. 2007. Jedinečná je aj skutočnosť, že všetci bývalí riaditelia ÚEP SAV stále pôsobia na ústave, prví dvaja ako emeritní vedeckí pracovníci.

V súčasnom období pracuje na ústave už tretia výskumnícka generácia. Po akademických

starých otcov–zakladateľoch a akademických otcov–rozmýšľateľoch sú tu už ich akademickí vnuci a vnučky. Prináša to opäť nové požiadavky, nové výzvy, nové témy a potrebu robiť nové rozhodnutia. V podmienkach súčasnej transformácie Slovenskej akadémie vied tieto úlohy nie sú ľahké. Všetci však dúfame, že kvalitou výskumnej práce sa podari tradíciu Ústavu experimentálnej psychológie SAV aj naďalej udržať a rozvíjať.

#### LITERATÚRA

- Kováč, D. a kol.: Ústav experimentálnej psychológie SAV (1955-1995). Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV 1995.
- Kováč, D. a kol.: Polstoročné jubileum Ústavu experimentálnej psychológie SAV (1955-2005) a jeho prínos ku kontinuálnemu vývoju psychológie na Slovensku. Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV 2005.
- Kováč, D.: Koncízne výsledky Ústavu experimentálnej psychológie SAV do roku 2010. Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV 2011.

*V. Bačová*